

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

УДК 331.341

Куцик В. І.,

к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

АНАЛІЗ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ЯКІСНИЙ ТА КІЛЬКІСНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. В статті висвітлюються етимологія поняття “інновація”, різноманітні підходи до пізнання цієї категорії. Зазначаються цілі інноваційного розвитку сучасних вітчизняних підприємств. У результаті проведених досліджень встановлено, що інноваційний потенціал як програма інноваційних перетворень має багато перешкод, подолання яких пов'язане з вирішенням соціальних, економіко-правових та інших питань. Особлива увага приділяється оцінці кількісного та якісного аспектів інноваційного потенціалу підприємства, що здійснюється в розрізі показників фінансової, технологічної, інвестиційної та інформаційної складових розвитку підприємства.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційний потенціал, фінансові коефіцієнти інноваційного розвитку підприємства, інвестиційні коефіцієнти інноваційного розвитку, інформаційна складова інноваційного розвитку.

Kutsyk V. I.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

ANALYSIS OF INNOVATIVE POTENTIAL OF AN ENTERPRISE: QUALITATIVE AND QUANTITATIVE ASPECTS

Abstract. The article highlights the etymology of the term “innovation”, a variety of approaches to the cognition of this category. The goals of innovative development of modern domestic enterprises are specified. As a result of studies was found that innovative potential as a program of innovative transformation has many obstacles overcoming of which is associated with solution of social, economic, legal and other issues. Particular attention is paid to assessing the quantitative and qualitative aspects of the innovative potential of the enterprise implemented in terms of financial performance, technology, investment and information components of the enterprise's development.

Keywords: innovation, innovative development, innovative potential, financial ratios of innovative enterprise's development, investment ratios of innovative development, information component of innovative development.

Постановка проблеми. Саме слово “інновація” походить від латинського “інноваре” (“відновлення”, “оновлення”). Англійське слово та поняття “innovation” відповідає нашому “введення нового” чи “введення новацій”. Тобто практичне використання новації з моменту її виробництва та розповсюдження в якості нових продуктів або послуг є нововведенням (інновацією). Під новацією розуміється новий порядок, новий звичай, новий метод, винахід, нове явище (відкриття). Інновації – об'єкти впровадження чи процес, що веде до появи чогось нового – новації [1, с. 57]. На даний час невирішеною залишається проблема дослідження ряду важливих якісних та кількісних аспектів аналізу рівня інноваційного потенціалу підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковий лексикон термін “інновація” вперше ввів Й. Шумпетер, що в буквальному перекладі означає “втлення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу”. Крім того, інновація розглядалася Й. Шумпетером як нова функція виробництва, її нова комбінація:

- нововведення, яке ще недостатньо поширене у суспільному виробництві;

- нововведення, впровадження нових ідей, технологій, видів продукції тощо в організацію продукції, виробництво, управління підприємством та галуззю;

- щось, що сприймається як нове, як нововведення;

-форма керованого розвитку вже існуючих систем;

-процес, у ході якого винахід або відкриття доводиться до стадії практичного застосування і починає давати економічний ефект;

-нове прикладання науково-технічних знань, що забезпечує ринковий успіх.

Закон України від 04.07.2002 р. “Про інноваційну діяльність” визначає, що інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальну сферу [2, с. 1].

Згідно з першим інновація ототожнюється з новою технікою, технологією, промисловим виробництвом (Б. Твісс, Б. Санто, Ю. Яковець, В. Хіппель, Х. Рігс та ін.).

У широкому розумінні інновації розглядаються як прибуткове використання ідей, винаходів у вигляді нових продуктів, послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного характеру (М. Портер, П. Друкер, Д. Тідд, Д. Бессант, К. Павітт, Ю. Морозов та ін.).

Інші українські автори – Н. Чухрай та Р. Патора – виділяють такі трактування поняття “інновація” [4, с. 23].

Є всі підстави не протиставляти статистичний та динамічний підходи, а розглядати інновацію і як

Таблиця 1

Трактування поняття “інновація” за Н. Чухрай та Р. Патора

Форма трактування	Автор	Зміст трактування
Етимологічне	П. Друкер	Інновація – мистецтво надання ресурсам нових можливостей для створення цінностей
Комерційне	Б. Твісс	Інновації – це матеріалізація нових ідей і знань, відкриттів, винаходів і науково-технічних розробок у процесі виробництва з метою їх комерційної реалізації для задоволення відповідних потреб споживачів на ринку
Функціональне	Ю. Бажал	Інновація як економічна категорія – нова функція виробництва; це зміна технології виробництва; стрибок від старої виробничої функції до нової.
Статичне	Фраскатті	Інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, що знайшов втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг.
Процесне	О. Лапко	Інновація – комплексний процес, котрий включає в себе створення, розробку, доведення до комерційного використання і розповсюдження нового технологічного або якогось іншого рішення (новації), що задовольняє певну потребу.

У наукових дослідженнях вітчизняних економістів переважає думка, що “інновація являє собою техніко-економічний процес, який завдяки практичному використанню продуктів розумової праці – ідей і винаходів, приводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій”, а “нововведення – це процес доведення наукової ідеї до технічного винаходу, до стадії практичного використання, що приносить дохід”.

На думку українських авторів Л. Антонюк, А. Поручника та В. Савчука, залежно від об’єкта і предмета дослідження інновації можна розглядати [3, с. 15]:

-**як зміни** (Й. Шумпетер, Ю. Яковець та інші);

-**як процес** (Д. Тідд, Д. Бессант, К. Павітт, Б. Твісс, Б. Санто, українські економісти І. Школа, І. Будникевич, О. Лапко, Д. Черваньов, Л. Нейкова та ін.);

-**як результат** (Х. Рігс, В. Хіппель, Р. Фатхутдінов, С. Покропивний).

Крім того, можна виділити два підходи до визначення інновацій: вузький і широкий.

єдиничний акт, і як процес, бо кожний підхід має свій сенс у розумінні сутності інновацій як особливого явища відтворювального процесу.

Отже, можна запропонувати таке визначення поняття “інновації”: це інструмент зміни матерії, визначений у часі, просторі й задіяних ресурсах, який не використовувався раніше до цього моменту в заданому просторовому вимірі.

В аспекті здійсненого дослідження етимології поняття “інновація” варто зазначити, що головними цілями науково-технічного та інноваційного розвитку вітчизняних підприємств є:

- підвищення ролі наукових та технологічних факторів у подоланні кризових явищ у соціально-економічному розвитку держави;

- створення ефективних механізмів збереження, розвитку та ефективного використання національного науково-технологічного потенціалу;

- енергозбереження;

- технологічне переобладнання і структурна перебудова виробництва з метою нарощування випуску товарів, конкурентоспроможних на світовому та внутрішньому ринках;
- збільшення експортного потенціалу за рахунок наукоємних галузей виробництва, зменшення залежності економіки від імпорту;
- організаційне включення інноваційних факторів до соціально-економічного розвитку держави;
- відродження творчої діяльності винахідників та раціоналізаторів виробництва;
- розвиток людини як особистості, збереження та захист її здоров'я.

Постановка завдання. Методичні та практичні засади інноваційної діяльності підприємств в умовах перехідного періоду потребують детального опрацювання, оскільки зарубіжний досвід у цій сфері не може бути адаптований в Україні без урахування особливостей розвитку вітчизняної економіки. Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. Україна продовжує розвиватися як країна з високою часткою сировинних галузей промисловості, де переважає сфера низьконаукоємного матеріального виробництва. Основним завданням даного дослідження є аналіз рівня інноваційного потенціалу підприємств із урахуванням якісних та кількісних показників, що безпосередньо впливають на цей рівень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал. Поняття “потенціал” означає здатність і готовність будь-якої організації здійснювати реалізацію інноваційного процесу.

Інноваційний потенціал підприємства – це ступінь готовності до реалізації інноваційного проекту чи програма інноваційних перетворень і впровадження інновацій [6, с. 81].

Також інноваційний потенціал підприємства – це сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності [7, с. 41]. Він містить усі ресурси, що в змозі забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства з використанням інновацій.

Від величини інноваційного потенціалу залежить вибір стратегії інноваційного розвитку. Тобто, якщо у підприємства є всі необхідні ресурси, воно має можливість діяти за стратегією лідера, розробляючи й впроваджуючи принципово нові або базисні інновації. Якщо ж інноваційні можливості обмежені, то необхідно їх нарощувати й обирати стратегію послідовника, тобто реалізовувати поліпшуючі технології.

Так, продуктивний (проектний) блок – напрямок діяльності підприємства і його результатів у вигляді продуктів і послуг (проекти і програми). Функціональний блок – перетворення ресурсів у продукти і послуги в процесі трудової діяльності. Ресурсний блок – комплекс матеріально-технічних, трудових,

інформаційних і фінансових ресурсів підприємства. Організаційний блок – організаційна структура, технологія процесів по всіх функціях і проектах, організаційна культура. Блок управління – загальне керівництво підприємства, система управління і стиль управління.

Оцінка інноваційного потенціалу звичайно проводиться за схемою:

Ресурс > Функція > Проект

При цьому під Проектом мається на увазі випуск і реалізація нового продукту (послуги) чи новий напрямок діяльності.

Завдання оцінки інноваційного потенціалу підприємства можуть бути відображені в двох площинах:

1. Приватна оцінка готовності підприємства до реалізації одного нового проекту.
2. Комплексна оцінка поточного стану підприємства відносно вже реалізованих проектів.

Відповідно до того, яким чином формується основне завдання оцінки інноваційного потенціалу, застосовується одна з двох можливих методик оцінки: детальна чи діагностична.

Детальний аналіз проводиться в основному на стадії обґрунтування інновації й підготовки проекту її реалізації та впровадження.

Схема оцінки інноваційного потенціалу підприємства при детальному аналізі внутрішнього середовища має наступний вигляд:

1. Дається опис нормативної моделі стану інноваційного потенціалу підприємства, тобто чітко встановлюються ті якісні й кількісні вимоги до стану потенціалу по всіх блоках, що забезпечують досягнення вже поставленої інноваційної мети.
2. Встановлюється фактичний стан інноваційного потенціалу по всіх блоках і їхніх компонентах.
3. Аналізується неузгодженість нормативних і фактичних значень параметрів потенціалу; виділяються сильні (відповідному нормативу) і слабкі (значно розбіжні з нормативом) сторони потенціалу.
4. Складається перелік робіт із посилення слабких сторін підприємства.

Діагностичний аналіз при оцінці інноваційного потенціалу підприємства використовується при обмеженні в термінах, відсутності фахівців, здатних проводити системний аналіз, відсутності інформації про підприємство (особливо при аналізі інноваційного потенціалу конкурентів). Проведення діагностичного аналізу вимагає визначених навичок й інформаційної бази.

Схема діагностичного аналізу й оцінки інноваційного потенціалу підприємства така:

1. Оцінка спрямовуючих впливів.
2. Оцінка стану зовнішнього середовища.
3. Ведення каталогу діагностичних параметрів, що характеризують зовнішні прояви (політичні, економічні, соціальні, технологічні).
4. Ведення каталогу структурних параметрів, що характеризують внутрішній стан підприємства.
5. Встановлення взаємозв'язку структурних і діагностичних параметрів системи.
6. Спостереження діагностичних параметрів і обробка статистичних даних.
7. Оцінка структурних параметрів.

8. Визначення інтегральної оцінки потенціалу підприємства.

Таким чином, інноваційний потенціал як програма інноваційних перетворень має багато перешкод, подолання яких пов'язане з вирішенням соціальних, економіко-правових та інших питань. Інноваційній діяльності притаманна структурна деформованість, незбалансованість між потенціалом та можливостями його фінансування.

Отже, проводити аналіз інноваційної діяльності підприємства можна за фінансовою, технологічною, інвестиційною та інформаційними складовими. Для розрахунку фінансової складової визначаються основні фінансові показники за п'ять років і розраховується інтегральний показник оцінки інноваційної діяльності. Основними показниками, що братимуть участь в оцінці, обрано коефіцієнт концентрації позичкового капіталу, коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності.

Наведені дані аналізують у динаміці й зводять в єдиний інтегральний показник за формулою:

$$I_{\pi} = \sum_{i=1}^n (1 - \beta_i) \cdot L_i, \quad (1)$$

де n – кількість показників;

β_i – відносна оцінка i -го показника;

L_i – вага i -го показника в загальному наборі.

В свою чергу, β_i розраховується як:

$$\beta_i = x_i / x_{\max}, \quad (2)$$

де x_i – розрахункове значення i -го показника;

x_{\max} – максимальне значення показника за весь аналізований період.

В свою чергу, L_i – розраховується як:

$$L_i = \frac{x_i}{\sum x_i}, \quad (3)$$

де $\sum x_i$ – сумарне значення показників.

За технологічною складовою інноваційна діяльність оцінюється в розрізі таких показників:

1. Виробнича потужність системи взаємопов'язаних машин:

$$ВП = \frac{T_p \times 60}{r}, \quad (4)$$

де T_p – час роботи технологічної лінії за розрахунковий період, годин;

r – такт роботи лінії (проміжок часу, протягом якого виробі сходять із лінії).

Такт визначається як:

$$r = \frac{\Phi_{пл}}{ВП}, \quad (5)$$

де $\Phi_{пл}$ – плановий фонд часу роботи лінії за розрахунковий період, хв.

ВП – обсяг виробництва продукції за цей же період у натур виразі.

2. Коефіцієнт завантаження устаткування технологічної групи

$$Кз = \frac{З}{ПС}, \quad (6)$$

де $З$ – завантаження устаткування виробничою програмою у плановому періоді, машино-годин;

ПС – пропускна спроможність групи устаткування (сумарний час роботи групи устаткування в план періоді).

В свою чергу, завантаження устаткування розраховується як:

$$З_{уст} = \sum_{i=1}^n ВП_i \times t_i, \quad (7)$$

де n – кількість найменувань виробів, що обробляються на даній групі устаткування;

ВП_{*i*} – кількість виробів i -го найменування в натур виразі;

t_i – витрати часу на обробку одного виробу i -го найменування на даній групі устаткування, нормо-год.

В свою чергу, пропускна спроможність розраховується як:

$$П_{спр} = T_i \times m_i, \quad (8)$$

де T_i – час роботи одного агрегату, годин;

m_i – кількість однотипних агрегатів.

Аналіз інноваційної діяльності за інформаційною складовою враховує наступні показники:

1. Віддачу інформаційних ресурсів:

$$B_{IP} = \frac{ВП}{B_p}, \quad (9)$$

де B_p – вартість використаних інформаційних ресурсів.

2. Ефективність заходів підвищення інноваційної активності:

$$E_{ТА} = \frac{E_B}{B_B}, \quad (10)$$

де E_B – ефект, одержаний у результаті реалізації винаходів;

B_B – витрати, пов'язані з реалізацією пропозицій та винаходів.

Аналіз інноваційної діяльності за інвестиційною складовою враховує значення наступних показників:

1. Коефіцієнт ефективності капіталовкладень в інноваційну діяльність:

$$Кеф = \frac{Д_{ін}}{К_{ін}}, \quad (11)$$

де $Д_{ін}$ – доходи від інноваційної діяльності;

$К_{ін}$ – капіталовкладення на здійснення інноваційної діяльності.

2. Частка прибутку від інноваційної діяльності в загальному обсязі прибутку

$$Чпр = \frac{Пр_{ін}}{Прз}, \quad (12)$$

де $Пр_{ін}$ – прибуток від інноваційної діяльності;

$Прз$ – загальний прибуток.

Отже, провівши оцінку інноваційної діяльності за найважливішими складовими, заносимо дані до таблиці. На основі табличних даних будуємо діаграму складових інноваційної діяльності підприємства, здійснюємо екстраполяцію визначеної тенденції на майбутнє.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. В результаті проведених досліджень можна дійти висновку, що кожен здійснюваний інноваційний проект може оцінюватися на основі інтегральних показників інтелектуального потенціалу. Зростання чи зменшення показників свідчатиме про загальні тенденції на ринку і в інноваційному підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дайновський Ю. А. Товарна інноваційна політика : навч. посіб. / Ю. А. Дайновський. – Львів : Новий Світ, 2010. – 244 с.
2. Закон України “Про інноваційну діяльність” [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
3. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
4. Чухрай Н. І. Товарна інноваційна політика : підручник / Н. І. Чухрай, Р. В. Патора. – К. : КОНДОР, 2006. – 398 с.
5. Говоруха Ж. А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України / Ж. А. Говоруха // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 107-110.
6. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, методи : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – Суми : Інститутська книга, 2003. – 270 с.
7. Присяжнюк А. Ю. Управління інноваційною діяльністю на засадах формування фінансових потоків : дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук: спец.

08.00.03 – Економіка та управління національним господарством / А. Ю. Присяжнюк. – К. : КНУТД, 2009. – 215 с.

REFERENCES

1. Dajnovs'kyj, Yu. A. (2010), *Tovarna innovatsijna polityka*, Novyj Svit, L'viv, 244 s.
2. Zakon Ukrainy “Pro innovatsijnu diial'nist” (2010), available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
3. Antoniuk, L. L. Poruchnyk, A. M. and Savchuk, V. S. (2003), *Innovatsii: teoriia, mekhanizm rozrobky ta komertsializatsii*, KNEU, K., 394 s.
4. Chukhraj, N. I. and Patora, R. V. (2006), *Tovarna innovatsijna polityka*, KONDOR, K., 398 s.
5. Hovorukha, Zh. A. (2010), Pytannia rozvytku innovatsijnoi diial'nosti pidprijemstv Ukrainy, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, № 8, s. 107-110.
6. Illiashenko, S. M. (2003), *Upravlinnia innovatsijnym rozvytkom: problemy, metody*, Instytut'ska knyha, Sumy, 270 s.
7. Prysiazhniuk, A. Yu. (2009), Upravlinnia innovatsijnoiu diial'nistiu na zasadakh formuvannia finansovykh potokiv : dys. na zdob. nauk. stup. kand. ekon. nauk: spets. 08.00.03 – Ekonomika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom, KNUTD, K., 215 s.